

Voiko kirjaston tietoasiantuntijasta tulla tiedeammattilainen?

9.12.2013 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Kirjastojen tutkijapalveluita koskevassa keskustelussa on ollut esillä hyviä käytänteitä, joilla kirjastoammattilaiset ovat löytäneet yhtymäkohtia tutkijoiden ja laajemminkin akateemisen yhteisön henkilökunnan työhön. Kirjastoilla alkaakin olla hyvä käsitys siitä, miten kumppanuutta tutkijoiden kanssa rakennetaan ja millaisia keinoja kirjaston asiantuntijat voivat tarjota tutkimustyön solmukohtien avaamiseen. Suomen yliopistokirjastojen neuvosto on myös koonnut strategiassaan [vuosille 2013-2017](#) kehittämiskohteita, joilla suomalaisten yliopistokirjastojen tietopalveluja voitaisiin kehittää ja huomioida siten aikaisempaa paremmin tutkijoiden tarpeet.

Kirjastojen tutkijapalveluiden kehittäminen on herättänyt kysymyksen siitä, millaista osaamista työtään kehittävältä tietoasiantuntijalta voidaan tai jopa pitäisi vaatia. Tähän kysymykseen SYNin strategian kohta *”Innovatiiviset tietopalvelut suomalaisen tutkimuksen ja korkeakouluopiskelun menestykseksi”* ei ota kantaa. Osaamisen kehittämistä koskevissa kohdissa mainitaan kyllä osaamisen kartoittamiseen suunniteltu arviointiväline, jota voidaan hyödyntää mm. henkilöstön kehityskeskusteluissa ja henkilöstön urasuunnittelussa. Niin ikään strategia kannustaa yliopistokirjastojen henkilökuntaa jakamaan osaamistaan ja kehittämäänsä hyviä käytäntöjä.

Artikkelissaan [Tietoasiantuntijan rooli ja osaaminen hankkeessa – tapaustutkimus korkeakoulukirjaston asiantuntijuudesta tutkimus- ja kehittämistoiminnassa](#) Johanna Lahtinen pohtii mielenkiintoisella tavalla tietoasiantuntijan muuttuvia rooleja, tähän prosessiin vaikuttavia rooliodotuksia ja lisääntyviä osaamistarpeita. Tietoasiantuntijuudessa tunnistetut roolivariaatiot vievät eteenpäin yliopistokirjastoissa käytävää keskustelua siitä, millaista osaamista organisaatioissa tarvitaan, ja miten kirjaston ja sen kehysorganisaation strategista kumppanuutta voitaisiin rakentaa. Tämä näkökulma siirtää katseen enemmän akateemisen asiantuntijuudessa vaadittavan osaamisen kehittämiseen kuin nyt keskusteluissa korostuneisiin hyviin käytänteisiin, joiden tuntemusta ei tässä suinkaan vähätellä. Erityisen ansiokasta ja uudenlaista keskustelun avausta Lahtisen työssä on, että tietoasiantuntijan rooliprofiilit ja niihin kietoutuva ammattialan osaaminen sekä käytänteet nivotaan tietokäsityksiin ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin.

Yliopistokirjastojen strategisessa toiminnassa haetulla tutkijoiden kumppanuudella ei ole katetta, jos tietoasiantuntija on ulkopuolinen avustaja, joka odottaa asiantuntemuksensa hyödyntämistä, mutta joka ei oma-aloitteisesti hakeudu tiedeyhteisön pariin.

Tutkimusryhmät eivät välttämättä edes tarvitse tietoasiantuntijalta apua tiedon paikantamiseen ja saavutettavuuden varmistamiseen. Kirjaston tietoasiantuntija voi kokeilla hanketoiminnan uusia muotoja, kuten jaettua asiantuntijuutta. Aktiivinen *tiedeammattilainen* toimikin Lahtisen tarkastelemissa hankkeissa tiedonhankinnan ja jakamisen lisäksi myös

tiedon tuottamisen prosesseissa. Tiedeammattilaisen osaamisen kehittämistä pitäisikin tarkastella osana tietämisen kontekstia, ei dokumentoidun tiedon välittämistä.

Tarvitaanko kirjastoissa tieteellistä asiantuntijuutta?

Tutkijan kumppaniksi ei tulla, jos kirjaston tietoasiantuntija ei koe olevansa osa akateemista yhteisöä ja siellä tapahtuvaa opetus- ja tutkimustoimintaa. Artikkelissaan *Opinnäytteen ohjauksen ulottuvuuksia* Sanna Vehviläinen (Aikuiskasvatus 3/2013, 234-241) korostaa ohjausta akateemisen yhteisön sosiaalisena toimintana. Tällä Vehviläinen tarkoittaa esimerkiksi jaettua näkemystä ohjausprosessin ydinvaiheista sekä niihin nivoutuvia tärkeitä osaamisen kehittämisen tuen muotoja. Yliopistokirjastojen edustama tiedonhankinnan ja -hallinnan sekä julkaisemisen opetus ja ohjaus edustavat tärkeää akateemisten taitojen osaluuetta, jota ei voi irrottaa opinnäytetyöprosessista.

Jyväskylän yliopiston kirjastossa vuonna 2013 pilotoitu tiedonhankinnan ja -hallinnan opiskelijan toiminnallisuutta ja oppimistilanteessa vuorovaikutusta vahvista malli vastaa hyvin Vehviläisen esille nostamia keinoja, joilla ohjauksen kumppanuutta vahvistetaan. Mallin kehittämisessä painopiste oli yliopistopedagogiikan uudenaikaisissa keinovalikoimissa, jossa ”kirjastolaisuudesta” nouseva ja tietoasiantuntijan dokumentoitua tietoa välittävä rooli syrjäytettiin ja keskeiseen asemaan otettiin opinnäytetyön ohjausprosessin ja sen solmukohtien tuntemus. Informaatioalan asiantuntijan panoksella tuotetaankin taito-opetukseen uutta lisäarvoa.

Voisiko idea jaetusta asiantuntijuudesta auttaa tietoasiantuntijaa muuttamaan käsitystään oman osaamisensa rajoista?

Jaettua akateemista asiantuntijuutta luonnehtii siis toiminta, jota kantaa dynaaminen, moniääninen ja aito vuorovaikutus. Ryhmä yhdessä ylittää yksittäisen asiantuntijan osaamisen rajat ja kehittää toimintaa, joka on jotakin muuta, kuin yksin tehty työ. Kun tietoasiantuntija saa mahdollisuuden osallistua näihin vuorovaikutteisiin prosesseihin, hän joutuu ylittämään perinteiseen tietoasiantuntijuuteen nivoutuvat ammatillisen osaamisen rooliodotukset ja hänellä on mahdollisuus kurottaa kohti tiedeammattilaisuutta.

Tutkimusaineistot tiedeammattilaisen osaamisalueena

Kirjastot ja tutkimusaineistot ovat Suomessa aktiivisesti käytävän Open Access -keskustelun ytimessä. Kun puhutaan tutkimusaineistoista ja niiden avoimuudesta, tuntuu helposti unohtuvan se, että ennen kuin voimme edellyttää tutkijoilta tutkimusaineistoihin liittyvää avoimuutta tai edes niiden hallintaa, pitää käytössämme olla infrastruktuuri, joka mahdollistaa tutkimusaineistojen hallinnan ylipäänsä. Koska kehittyneet tutkimusinfrastruktuurit ovat yliopistoille yhä tärkeämpiä kilpailuvaltteja, on myös tutkimusaineistojen hallintaan syytä – ja oikeastaan pakko – kiinnittää erityistä huomiota.

Tutkimuksen tietoaineistojen hallinta on vaativa kokonaisuus. Kehittyneen tietoaineistojen hallinnan periaatekartan tulisi kattaa vähintäänkin periaatteet siitä, kuinka aineistohallintaan liittyvät vastuut on yliopistossa määriteltävä, mistä perus- ja lisäpalveluista aineistoinfrastruktuuriin liittyvä palvelukokonaisuus yliopistossa koostuu, millaisia ovat aineistojen käsittelyyn ja tallennukseen liittyvät prosessit ja periaatteet, kuinka

tietoaineistojen käyttö- ja omistusoikeudet määritellään ja hallinnoidaan ja kuinka tutkijat koulutetaan tämän infrastruktuurin osaaviksi käyttäjiksi.

Yliopistokirjastot kehittävät omia tutkijapalveluitaan ja linkittyvät jaetun asiantuntijuuden kautta yhä tiukemmin mukaan yliopistossa tapahtuvaan tutkimustoimintaan. Tämän kehityskaaren luonnollisena jatkumona on myös tutkimusaineistoihin liittyvä osaaminen.

Yliopistokirjastoille on tarjolla tutkimusaineistoinfrastruktuuriin liittyvä kouluttajan rooli, jos se rooli vain halutaan ottaa.

Kyseessä ei ole vaatimaton tehtävä. Tulevaisuuden tiedeammattilaisen tai datainformaatikon tehtäväkenttä on laaja ja tarvittavan osaamisen alue suuri. Tarvitsemme enemmän ja syvällisempää tietoa muun muassa tarjolla olevista tallennusratkaisuista, pitkäaikaissäilytyksestä, julkaisuarkistoista, metadatasta, tunnisteista, tutkimusaineistojen tiedonhallinnasta yleensä, tekijänoikeuksista, sopimusjuridiikasta, tiedon louhinnasta, datametriikasta jne.

Yliopistokirjastoille onkin tarjolla merkittävä rooli tutkimusaineistojen hallintaan liittyvässä koulutustoiminnassa. Mutta ennen kuin voimme tosissamme miettiä, mitä tarkoittaa esimerkiksi juuri lausuntokierroksella oleva Suomen tulevaa kansallista Open Access -politiikkaa ehdottava raportti ”Tieteellisen tiedon saatavuus: visio tavoitetilasta ja ehdotus toimenpiteistä sen saavuttamiseksi”, on meidän luotava perusta avoimuuden vaatimuksille. Tieteellisten kirjastojen tulee olla rakentamassa tätä perustaa, mutta se ei onnistu ilman rohkeaa loikkaa tutkimusaineistojen maailmaan, oman osaamisen perinpohjaista kehittämistä sekä avointa keskustelua kirjastojen ja yliopistojen strategisesta kumppanuudesta.

Marja Kokko & Pekka Olsbo